

БОРОВИК А.В., КУРИЛО І.В., ШКАРУПА К.В.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

**ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF FOOD SECURITY IN THE FIELD
OF PUBLIC CATERING: CURRENT STATE AND DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT**

У статті здійснено комплексне дослідження адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування в Україні в умовах сучасних суспільних викликів та євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано, що продовольча безпека у сфері громадського харчування є важливою складовою системи гарантування конституційних прав людини на охорону здоров'я та безпечні умови життя, а також одним із важливих напрямів діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Проаналізовано наукові підходи до розуміння категорій «адміністративно-правове забезпечення», «продовольча безпека» та «публічне адміністрування продовольчої сфери». Запропоновано авторське визначення адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування як системи правових норм, організаційних заходів та інструментів публічного адміністрування, спрямованих на забезпечення безпечності, якості та доступності харчових продуктів і послуг громадського харчування.

Досліджено нормативно-правову основу регулювання відповідних правовідносин, зокрема положення Конституції України, законів України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про захист прав споживачів», «Про державну підтримку сільського господарства України», а також підзаконних нормативно-правових актів у сфері санітарного та ветеринарного контролю. Особливу увагу приділено впливу євроінтеграційних процесів та імплементації стандартів Європейського Союзу у сфері продовольчої безпеки.

Проаналізовано систему суб'єктів публічного адміністрування у сфері громадського харчування, їх компетенцію та повноваження, а також проблеми дублювання контрольних функцій і недостатньої координації діяльності контролюючих органів. Окремо досліджено роль системи НАССР як базового механізму забезпечення безпечності харчових продуктів, визначено основні проблеми її практичного впровадження у діяльність закладів громадського харчування.

У статті також розглянуто особливості адміністративної відповідальності за порушення у сфері громадського харчування, значення механізмів громадського контролю та участі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні продовольчої безпеки. На підставі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування, зокрема шляхом прийняття спеціального закону про продовольчу безпеку, цифровізації контрольно-наглядової діяльності,

© БОРОВИК А.В. – доктор юридичних наук, професор, відмінник освіти України, віце-президент з наукової роботи (Науково-дослідний інститут публічного права) <https://orcid.org/0000-0003-1834-404X>

© КУРИЛО І.В. – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник (Науково-дослідний інститут публічного права) <https://orcid.org/0000-0001-7018-3883>

© ШКАРУПА К.В. – доктор юридичних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник (Науково-дослідний інститут публічного права) <https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

удосконалення механізмів державного контролю та розвитку ризик-орієнтованого підходу у сфері забезпечення безпечності харчових продуктів.

Ключові слова: *продовольча безпека, громадське харчування, адміністративно-правове забезпечення, публічне адміністрування, безпечність харчових продуктів, Держпродспоживслужба.*

The article provides a comprehensive study of the administrative and legal support of food security in the field of public catering in Ukraine under the conditions of contemporary social challenges and European integration processes. It is substantiated that food security in the field of public catering constitutes an important component of the system for guaranteeing constitutional human rights to healthcare and safe living conditions, as well as one of the significant areas of activity of public administration entities. The scientific approaches to understanding the categories of “administrative and legal support,” “food security,” and “public administration of the food sector” are analyzed. The author’s definition of the administrative and legal support of food security in the field of public catering is proposed as a system of legal norms, organizational measures, and instruments of public administration aimed at ensuring the safety, quality, and accessibility of food products and public catering services.

The regulatory and legal framework governing the relevant legal relations is examined, including the provisions of the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine “On the Basic Principles and Requirements for Food Safety and Quality,” “On Consumer Protection,” and “On State Support of Agriculture of Ukraine,” as well as subordinate legal acts in the field of sanitary and veterinary control. Particular attention is paid to the influence of European integration processes and the implementation of European Union standards in the field of food security.

The system of public administration entities in the field of public catering, their competence and powers, as well as the problems of duplication of control functions and insufficient coordination among supervisory authorities are analyzed. Special attention is devoted to the HACCP system as a fundamental mechanism for ensuring food safety, and the principal problems of its practical implementation in the activities of public catering establishments are identified.

The article also examines the peculiarities of administrative liability for violations in the field of public catering, the significance of public control mechanisms, and the participation of civil society institutions in ensuring food security. Based on the conducted research, proposals are formulated for improving the administrative and legal support of food security in the field of public catering, particularly through the adoption of a special law on food security, the digitalization of supervisory and control activities, the improvement of state control mechanisms, and the development of a risk-oriented approach in the field of food safety assurance.

Key words: *food security, public catering, administrative and legal support, public administration, food safety, State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection.*

Актуальність проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням значення продовольчої безпеки важливого елемента національної безпеки держави та важливої гарантії реалізації конституційних прав людини на охорону здоров’я і безпечні умови життя. Особливої ваги значаєна проблематика набуває у сфері громадського харчування, діяльність якої безпосередньо пов’язана із забезпеченням населення безпечними та якісними харчовими продуктами. В умовах воєнного стану, економічної нестабільності, глобалізаційних процесів та активної євроінтеграції України питання ефективного адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки набувають не лише соціального чи економічного, а й стратегічного значення.

Сучасний стан правового регулювання у сфері громадського харчування характеризується розгалуженістю нормативної бази, недостатньою узгодженістю діяльності суб’єктів публічного адміністрування, проблемами практичного впровадження міжнародних стандартів безпечності харчових продуктів та недосконалістю механізмів державного контролю. Додатковими викликами виступають недостатній рівень цифровізації контрольно-наглядової діяльності, поширення

неформального сектору громадського харчування, а також необхідність адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Актуальність дослідження також обумовлена необхідністю формування сучасного та ефективного адміністративно-правового механізму забезпечення продовольчої безпеки, здатного забезпечити баланс між інтересами держави, суб'єктів господарювання та споживачів, а також належний рівень захисту життя і здоров'я населення в умовах сучасних суспільних викликів.

Метою статті є комплексне дослідження адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування, визначення сучасних проблем правового регулювання та діяльності суб'єктів публічного адміністрування, а також обґрунтування напрямів удосконалення відповідного адміністративно-правового механізму в умовах сучасних суспільних викликів та євроінтеграційних процесів в Україні.

Виклад результатів дослідження. Перш ніж перейти до аналізу конкретних правових механізмів адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування, доцільно з'ясувати понятійно-категоріальний апарат досліджуваної проблематики, оскільки саме коректне визначення базових категорій дозволяє сформулювати цілісне уявлення про предмет дослідження та межі відповідного адміністративно-правового впливу.

У адміністративно-правовій доктрині поняття «забезпечення» традиційно розглядається як комплекс заходів, спрямованих на досягнення, підтримання та гарантування належного стану суспільних відносин у певній сфері [1, с. 80]. Водночас категорія «адміністративно-правове забезпечення» має значно ширший зміст, оскільки охоплює не лише нормативно-правову основу регулювання, а й організаційні, управлінські, координаційні, контрольні-наглядові та превентивні механізми діяльності суб'єктів публічної адміністрації.

Так, Ю. Ю. Пустовіт, досліджуючи адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки, визначає його як систему адміністративно-правових заходів, засобів та гарантій, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки, охорону прав та законних інтересів суб'єктів відповідних правовідносин, а також забезпечення належного рівня державного контролю у цій сфері. Авторка наголошує, що ефективність адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки безпосередньо залежить від здатності держави здійснювати належне регулювання, координацію та контроль за процесами формування, обігу й використання продовольчих ресурсів [2, с. 84]. У цьому контексті адміністративно-правове забезпечення розглядається не лише як сукупність правових норм, а як комплексний механізм реалізації державної політики у сфері продовольчої безпеки.

Розвиваючи зазначений підхід, В. О. Зубко розглядає публічне адміністрування продовольчої сфери як діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на забезпечення продовольчої безпеки держави, регулювання виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, а також створення належних умов для функціонування аграрного сектору та харчової промисловості. Автор наголошує, що така діяльність охоплює комплекс державно-управлінських, організаційних, правових, економічних, соціальних та безпекових заходів, які реалізуються органами державної влади та іншими суб'єктами публічного адміністрування [3, с. 3]. При цьому дослідник акцентує увагу на комплексному характері публічного адміністрування продовольчої сфери, що поєднує регуляторні, контрольні, координаційні та безпекові механізми державного впливу.

Водночас для цілей цього дослідження важливим є також визначення змісту поняття «громадське харчування», оскільки саме ця сфера є провідним елементом системи забезпечення продовольчої безпеки населення. У нормативно-правових актах України та науковій літературі зазначене поняття використовується у кількох значеннях. У широкому розумінні громадське харчування охоплює всю сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі організації виробництва, реалізації та споживання кулінарної продукції. У більш вузькому значенні йдеться про діяльність суб'єктів ресторанного господарства — ресторанів, кафе, їдалень, закусочних, барів, буфетів та інших закладів, які здійснюють виробництво й реалізацію готових страв безпосередньо для споживачів.

З огляду на наведене, адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування доцільно визначати як систему правових норм, організаційних заходів та інструментів публічного адміністрування, спрямованих на регулювання діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення безпечності, якості та доступності харчових продуктів і послуг громадського харчування, а також на захист прав та законних інтересів споживачів від можливих ризиків для життя і здоров'я. Запропоноване визначення поєднує нормативний

і функціональні аспекти досліджуваного явища, відображаючи як систему правового регулювання, так і практичну діяльність органів публічної влади щодо реалізації відповідної державної політики.

Визначення сутності адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування закономірно зумовлює необхідність звернення до аналізу нормативно-правової основи, в межах якої реалізується відповідний адміністративно-правовий вплив держави. Саме система нормативного регулювання визначає компетенцію суб'єктів публічної адміністрації, механізми державного контролю, вимоги до операторів ринку харчових продуктів та гарантії захисту прав споживачів.

Конституційну основу правового регулювання у досліджуваній сфері становлять положення ст. 49 Конституції України, відповідно до яких кожному гарантується право на охорону здоров'я, а також ст. 50 Конституції України, що закріплює право людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права [4]. У контексті забезпечення продовольчої безпеки ці конституційні положення набувають особливого значення, оскільки пов'язують безпечність харчових продуктів і послуг громадського харчування із фундаментальними правами людини. Відповідно, діяльність держави у цій сфері набуває не лише управлінського, а й виразного аксіологічного змісту, що зумовлює обов'язок публічної адміністрації забезпечувати належний рівень захисту життя та здоров'я населення.

Серед базових законодавчих актів, що формують правову основу функціонування сфери громадського харчування, ключове значення має Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» у редакції 2014 року [5]. Саме цей нормативно-правовий акт фактично став основою модернізації вітчизняного законодавства у сфері безпечності харчових продуктів та його адаптації до стандартів Європейського Союзу. Закон закріплює принципи аналізу ризиків, прозорості, простежуваності та відповідальності операторів ринку харчових продуктів, а також передбачає впровадження системи HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) як обов'язкового механізму контролю безпечності харчової продукції на всіх етапах її обігу.

Не менш важливе значення має Закон України «Про захист прав споживачів» [6], норми якого спрямовані на забезпечення захисту економічних та інформаційних прав споживачів у сфері громадського харчування, визначають вимоги до якості продукції та послуг, а також регламентують механізми відшкодування шкоди, завданої споживачам унаслідок порушення їх прав. Незважаючи на те, що зазначений закон переважно регулює приватноправові відносини, його положення мають важливе значення і для адміністративно-правового механізму захисту прав споживачів, оскільки створюють нормативну основу для здійснення державного контролю та застосування заходів адміністративного впливу.

Важливу роль у формуванні понятійної основи досліджуваної сфери відіграє Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [7], який містить нормативне визначення продовольчої безпеки як захищеності життєвих інтересів людини, що виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу особи до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєдіяльності [7]. Як обґрунтовано зазначає О. М. Кузьмічов, таке визначення охоплює не лише фізичний, а й економічний аспект доступу населення до продовольства, що має принципове значення для розуміння функцій держави у сфері продовольчої безпеки [8, с. 24].

Поряд із законами важливе місце у системі нормативного регулювання займають підзаконні нормативно-правові акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України, санітарні правила, державні санітарні норми та гігієнічні нормативи, а також акти Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Серед них суттєве значення мають правила роботи закладів ресторанного господарства та інші нормативні акти, що встановлюють вимоги до організації виробничих процесів, умов зберігання харчових продуктів, санітарного стану приміщень та дотримання гігієнічних стандартів.

Водночас необхідно враховувати, що в умовах воєнного стану правове регулювання у сфері громадського харчування зазнало суттєвої трансформації. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2145-IX [9] передбачив спрощення окремих процедур та вимог для суб'єктів харчової галузі, водночас зосередивши основну увагу держави на забезпеченні фізичної доступності продовольства для населення. С. В. Березюк, Я. В. Гонтарук та Б. О. Ясіньська, досліджуючи проблематику продовольчої безпеки в умовах

воєнного стану, наголошують, що в умовах збройного конфлікту забезпечення продовольчої безпеки держави набуває пріоритетного значення для функціонування держави та суспільства. Автори акцентують увагу на тому, що воєнні дії безпосередньо впливають на стабільність агропромислового сектору, логістику постачання продовольства, експортно-імпорتنі операції та економічну доступність харчових продуктів для населення, у зв'язку з чим забезпечення продовольчої безпеки перетворюється на одне з ключових завдань державної політики та діяльності органів публічної влади. Дослідники також підкреслюють необхідність реалізації комплексу організаційних, економічних та управлінських заходів, спрямованих на підтримання стабільного функціонування продовольчої системи держави в умовах воєнного стану [10].

Окремого аналізу потребує євроінтеграційний вимір нормативного регулювання у сфері продовольчої безпеки та громадського харчування. Регламент (ЄС) № 178/2002 Європейського Парламенту та Ради ЄС від 28 січня 2002 року сформував базову систему принципів європейської моделі продовольчої безпеки, до яких належать принцип захисту здоров'я споживачів, принцип захисту від фальсифікації та недобросовісних практик, принцип обережності, принцип простежуваності харчових продуктів, а також принцип відповідальності операторів ринку [11]. Значна частина цих принципів уже імплементована у законодавство України, однак практична реалізація відповідних стандартів, особливо на рівні малих та середніх закладів громадського харчування, досі залишається недостатньо ефективною.

Аналіз нормативно-правової основи забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування дозволяє дійти висновку, що ефективність реалізації відповідних правових приписів безпосередньо залежить не лише від якості законодавчого регулювання, а й від належного функціонування системи суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених забезпечувати виконання встановлених вимог. Саме тому важливого значення набуває дослідження компетенції, повноважень та механізмів взаємодії органів публічної влади у зазначеній сфері.

Будь-яка функція публічного адміністрування не може бути реалізована належним чином без існування ефективного адміністративно-правового механізму, який визначає порядок здійснення відповідних управлінських, контрольних-наглядових та координаційних функцій [8, с. 22]. У цьому контексті особливого значення набуває положення ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до якого органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також їх посадові особи зобов'язані діяти виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України [4].

Досліджуючи систему суб'єктів публічного адміністрування у продовольчій сфері, В. О. Зубко пропонує класифікувати їх залежно від рівня реалізації владних повноважень на дві основні групи: суб'єкти загальнодержавного рівня та суб'єкти місцевого рівня. До першої групи належать Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України, Міністерство фінансів України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Президент України, а також окремі всеукраїнські громадські організації. Другу групу становлять територіальні органи центральних органів виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та військові адміністрації [3, с. 6–7]. Такий підхід дозволяє комплексно охопити систему суб'єктів, які беруть участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері продовольчої безпеки та громадського харчування.

Центральне місце у системі органів публічного адміністрування у досліджуваній сфері посідає Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба), яка є центральним органом виконавчої влади, уповноваженим реалізовувати державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів. До компетенції цього органу належать здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду, контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів, а також нагляд за додержанням санітарного законодавства на об'єктах виробництва, зберігання, транспортування та реалізації харчових продуктів, у тому числі у закладах громадського харчування.

Відповідно до Положення про Держпродспоживслужбу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 667, зазначений орган здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства у сфері безпечності та якості харчових продуктів, проводить перевірки суб'єктів господарювання, що здійснюють виробництво, переробку та реалізацію харчової продукції, а також забезпечує моніторинг показників безпечності харчових продуктів у торговельній мережі та закладах громадського харчування [12].

Водночас важливу роль у системі забезпечення продовольчої безпеки відіграють органи місцевого самоврядування, компетенція яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням належного функціонування об'єктів торгівлі та громадського харчування на відповідній території. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень виконавчих органів сільських, селищних та міських рад належать організація надання послуг у сфері торгівлі та громадського харчування, вжиття заходів щодо розвитку мережі відповідних закладів, а також сприяння підвищенню якості та культури обслуговування населення [13]. Крім того, органи місцевого самоврядування здійснюють первинний контроль у сфері торгівлі, побутових послуг та громадського харчування в межах відповідної територіальної громади.

Особливе значення у сфері громадського харчування має контрольно-наглядова діяльність суб'єктів публічної адміністрації, оскільки саме у цій сфері ризики для життя та здоров'я населення мають найбільш безпосередній і концентрований характер. Ю. Ю. Пустовіт обґрунтовано наголошує на важливості адміністративного контролю та нагляду за виконанням державних програм, спрямованих на забезпечення достатніх запасів продовольства та доступу населення до них [2, с. 78]. У сфері громадського харчування контроль за дотриманням температурного режиму зберігання продукції, санітарно-гігієнічних вимог, правил обробки харчових продуктів та строків їх придатності безпосередньо пов'язаний із запобіганням масовим харчовим отруєнням та іншим загрозам громадському здоров'ю.

Разом із тим сучасна система суб'єктів публічного адміністрування у сфері громадського харчування не позбавлена низки суттєвих проблем. Однією з найбільш відчутних серед них є дублювання контрольних та наглядових повноважень різних органів публічної влади. Держпродспоживслужба, органи місцевого самоврядування, органи Держпраці та окремі інші суб'єкти владних повноважень мають частково подібні функції у сфері контролю за діяльністю закладів громадського харчування. Така ситуація призводить до неузгодженості дій, створює надмірне адміністративне навантаження на суб'єктів господарювання та одночасно формує окремі прогалини у системі державного контролю. У цьому контексті слушно видається позиція В. О. Зубка, який серед значущих викликів правового регулювання продовольчої безпеки виокремлює саме недостатню координацію діяльності різних органів державної влади [3, с. 4].

Важливим елементом адміністративно-правового механізму забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування виступає система стандартів безпечності харчових продуктів, яка визначає обов'язкові вимоги до виробництва, зберігання, транспортування, реалізації та споживання харчової продукції. Саме через систему відповідних стандартів держава формує правові та організаційні засади мінімізації ризиків для життя і здоров'я населення, а також забезпечує функціонування механізмів превентивного контролю у сфері громадського харчування.

Сучасна система вимог до безпечності харчових продуктів в Україні формується на основі поєднання міжнародних стандартів, насамперед Кодексу Аліментаріус (Codex Alimentarius) [14] та рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, а також нормативних підходів Європейського Союзу, імплементація яких здійснюється Україною у межах виконання Угоди про асоціацію з ЄС. У зв'язку з цим адміністративно-правове регулювання у сфері громадського харчування дедалі більше орієнтується на європейську модель забезпечення продовольчої безпеки, основу якої становлять принципи ризик-орієнтованого підходу, превентивного контролю та персональної відповідальності операторів ринку.

Провідним інструментом реалізації визначених підходів стала система НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points — аналіз небезпечних чинників та контроль у критичних точках). Після внесення змін до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» обов'язкове впровадження системи НАССР було поширено на всіх операторів ринку харчових продуктів, у тому числі на суб'єктів господарювання у сфері громадського харчування. Сутність цієї системи полягає у тому, що підприємство самостійно визначає потенційні небезпечні чинники на кожному етапі виробничого процесу, встановлює критичні контрольні точки та забезпечує постійний моніторинг відповідних ризиків з метою їх попередження або мінімізації.

Запровадження системи НАССР у сфері громадського харчування має принципове значення з кількох причин. Передусім ідеться про зміну самої концепції державного контролю у сфері безпечності харчових продуктів: акцент переноситься з реагування на вже вчинені порушення або наслідки харчових інцидентів на їх превентивне попередження. Крім того, система НАССР закріплює персональну відповідальність оператора ринку за безпечність продукції, яку він виробляє або реалізує. Не менш важливим є й те, що застосування відповідної системи забезпечує

документованість виробничих процесів та прозорість процедур контролю, що суттєво полегшує здійснення наглядових функцій органами публічної адміністрації.

Разом із тим практика впровадження системи HACCP у сфері громадського харчування свідчить про наявність низки суттєвих проблем, особливо для малих та середніх суб'єктів господарювання. Насамперед складність викликає необхідність залучення кваліфікованих фахівців та додаткових фінансових ресурсів для розробки і впровадження відповідної документації та процедур. Крім цього, нормативне забезпечення процесу функціонування системи HACCP в Україні все ще залишається недостатньо деталізованим, що нерідко створює труднощі як для суб'єктів господарювання, так і для контролюючих органів. Додатковою проблемою є недостатній рівень спеціалізованої підготовки окремих працівників Держпродспоживслужби щодо оцінки HACCP-документації та практичного функціонування відповідних процедур у закладах громадського харчування.

У цьому контексті слушно видається позиція Т. В. Курман, яка наголошує, що на сьогодні в Україні фактично не сформовано повноцінного та ефективного правового механізму гарантування продовольчої безпеки [15, с. 293]. Особливої актуальності така теза набуває саме у сфері громадського харчування, оскільки недоліки адміністративно-правового регулювання та неналежний контроль у цій сфері безпосередньо створюють ризики для життя та здоров'я споживачів.

Окремого розгляду потребує питання простежуваності харчових продуктів у ланцюгу постачання продукції для закладів громадського харчування. Відповідно до положень Регламенту (ЄС) № 178/2002 принцип простежуваності є одним із базових принципів європейського харчового законодавства [11]. Його сутність полягає у можливості відстеження походження харчового продукту, умов його виробництва, транспортування та реалізації на всіх етапах обігу. Натомість в українських реаліях реалізація цього принципу часто ускладнюється через використання продукції, що надходить із ринків стихійної торгівлі або від постачальників із недостатнім рівнем документального супроводу. За таких умов ефективність державного контролю та можливість оперативного реагування на випадки виявлення небезпечної продукції суттєво знижуються.

У контексті євроінтеграційних процесів доцільно також звернути увагу на позитивний досвід окремих держав — членів Європейського Союзу, де функціонують комплексні законодавчі моделі забезпечення продовольчої безпеки. Як зазначає О. М. Кузьмічов, кожна держава ЄС має власне національне законодавство, яке визначає особливості організації системи продовольчої безпеки у межах відповідної країни. Так, в Австрії діє Закон про безпеку харчових продуктів і захист споживачів (LMSVG), а в Іспанії — Закон про безпечність харчових продуктів та харчування. Характерною особливістю зазначених нормативних актів є їх комплексний та системний характер, оскільки вони чітко визначають механізми забезпечення безпечності харчових продуктів у всіх сегментах харчової галузі, включаючи сферу громадського харчування [8, с. 25].

Таким чином, сучасна система стандартів безпечності харчових продуктів у сфері громадського харчування в Україні перебуває на етапі поступової трансформації та адаптації до європейських підходів. Водночас ефективність її функціонування значною мірою стримується недосконалістю нормативного регулювання, недостатнім рівнем практичної імплементації окремих стандартів, а також організаційними та кадровими проблемами у діяльності суб'єктів публічного адміністрування. У зв'язку з цим закономірним є звернення до питання належної адміністративної відповідальності за порушення у сфері громадського харчування, яка виступає одним із ключових елементів механізму забезпечення дотримання встановлених вимог та гарантування належного рівня продовольчої безпеки.

Важливим елементом адміністративно-правового механізму забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування є інститут адміністративної відповідальності, який забезпечує охорону встановленого порядку здійснення діяльності у цій сфері та виконує як превентивну, так і каральну функції. Саме ефективність механізмів адміністративної відповідальності значною мірою визначає реальний рівень дотримання вимог законодавства щодо безпечності харчових продуктів, санітарно-гігієнічних стандартів та захисту прав споживачів.

Превентивний характер адміністративної відповідальності полягає у формуванні для суб'єктів господарювання належної мотивації до дотримання встановлених правил і стандартів, тоді як її репресивна функція спрямована на реагування держави на вже вчинені порушення та мінімізацію їх негативних наслідків. У сфері громадського харчування зазначені функції мають особливе значення, оскільки порушення вимог безпечності харчових продуктів можуть безпосередньо створювати загрозу життю та здоров'ю великої кількості споживачів.

Аналіз положень Кодексу України про адміністративні правопорушення дозволяє виокремити кілька основних груп адміністративних правопорушень, безпосередньо пов'язаних із діяльністю підприємств громадського харчування. Насамперед ідеться про порушення санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачені ст. 42 КУпАП [16]. Зазначений склад адміністративного правопорушення є одним із найбільш поширених у досліджуваній сфері та охоплює широкий спектр порушень — від недотримання працівниками правил особистої гігієни до неналежного санітарного стану виробничих приміщень, порушення умов зберігання продукції чи недотримання вимог щодо обробки харчових продуктів.

Окрему групу становлять порушення правил торгівлі та надання послуг, відповідальність за які передбачена ст. 155 та ст. 155-1 КУпАП. Відповідні норми охоплюють, зокрема, реалізацію продукції неналежної якості, порушення встановлених вимог до маркування, обрахунку споживачів, а також інші порушення правил торговельного обслуговування у сфері громадського харчування. Не менш важливе значення має і ст. 167 КУпАП, яка встановлює відповідальність за введення в обіг або реалізацію продукції, що не відповідає вимогам стандартів, норм і правил [16]. Як слушно зазначає В. О. Зубко, рішення Держпродспоживслужби про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, передбачені ст. 167 КУпАП, є одним із найбільш характерних прикладів реалізації правових форм публічного адміністрування у продовольчій сфері [3, с. 5].

Разом із тим аналіз чинного адміністративно-деліктного законодавства свідчить про наявність низки системних проблем у механізмі притягнення до адміністративної відповідальності за порушення у сфері громадського харчування. Насамперед слід звернути увагу на очевидну невідповідність розмірів окремих адміністративних штрафів рівню потенційної шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок порушення вимог продовольчої безпеки. У багатьох випадках санкції, передбачені КУпАП, фактично втратили належний превентивний ефект через їх незначний розмір, особливо для великих суб'єктів господарювання.

Додатковою проблемою є переважно реактивний характер чинного механізму адміністративної відповідальності. На практиці застосування санкцій здебільшого відбувається вже після виявлення порушення або настання негативних наслідків, тоді як профілактична складова адміністративно-правового впливу залишається недостатньо розвинутою. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність посилення ризик-орієнтованих механізмів державного контролю та превентивного моніторингу у сфері громадського харчування.

Окремо слід відзначити проблему низького рівня виявлення правопорушень у неформальному секторі громадського харчування, зокрема у сфері стихійної торгівлі та діяльності окремих нелегальних або напівлегальних закладів харчування. За таких умов значна кількість порушень фактично залишається поза межами державного контролю, що суттєво знижує ефективність адміністративної відповідальності як інструменту забезпечення продовольчої безпеки.

У зв'язку з цим доцільним видається подальше вдосконалення механізму адміністративної відповідальності у сфері громадського харчування. Зокрема, потребує перегляду система адміністративних санкцій у напрямі суттєвого підвищення розмірів штрафів за грубі порушення вимог безпечності харчових продуктів, особливо у випадках створення реальної загрози життю та здоров'ю населення. Крім того, доцільним є запровадження більш гнучкої та градуїрованої системи адміністративних санкцій залежно від ступеня суспільної небезпечності порушення, характеру його наслідків та повторності вчинення відповідних дій.

Не менш важливим є і нормативне закріплення ефективних механізмів тимчасового припинення діяльності підприємств громадського харчування до моменту усунення виявлених порушень у випадках, коли подальше функціонування таких закладів створює безпосередню загрозу життю та здоров'ю споживачів. У сучасних умовах саме поєднання ефективного державного контролю, превентивних механізмів та дієвого інституту адміністративної відповідальності має стати основою належного адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування.

Поряд із діяльністю органів публічної адміністрації важливе значення у системі адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування має участь інституцій громадянського суспільства та механізмів громадського контролю. Сучасна модель забезпечення безпечності харчових продуктів не може ґрунтуватися виключно на державному примусі та діяльності контролюючих органів, оскільки ефективність функціонування відповідної системи значною мірою залежить від рівня суспільної активності, правової культури споживачів та розвитку механізмів взаємодії держави і громадськості.

У цьому контексті слушною видається позиція О. М. Кузьмічова, який наголошує, що саме діалог, партнерство та консенсус повинні стати основою взаємодії між публічною адміністрацією та інституціями громадянського суспільства у сфері забезпечення продовольчої безпеки [8, с. 26]. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку публічного адміністрування, відповідно до яких громадськість розглядається не лише як об'єкт державного управління, а і як активний учасник формування та реалізації державної політики.

У сфері громадського харчування інституції громадянського суспільства виконують низку важливих функцій. Насамперед ідеться про моніторингову функцію, яка полягає у здійсненні незалежного громадського контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів, умовами їх зберігання, дотриманням санітарно-гігієнічних вимог та рівнем обслуговування у закладах громадського харчування. Діяльність громадських організацій та об'єднань споживачів у цій сфері фактично доповнює систему державного контролю та дозволяє оперативніше виявляти окремі проблеми, що залишаються поза увагою контролюючих органів.

Не менш важливою є інформаційна функція інституцій громадянського суспільства, яка полягає у поширенні серед населення інформації про права споживачів, вимоги безпечного харчування, механізми захисту порушених прав, а також про діяльність ненадійних або недобросовісних суб'єктів господарювання у сфері громадського харчування. В умовах цифровізації суспільства саме інформаційна відкритість та доступність даних про якість послуг дедалі більше впливають на рівень продовольчої безпеки та поведінку споживачів.

Окремого значення набуває правозахисна функція громадських організацій, яка полягає у представництві та захисті інтересів споживачів у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання та органами публічної влади. Йдеться як про надання консультацій та правової допомоги, так і про участь у публічних обговореннях, формуванні пропозицій щодо вдосконалення законодавства та реагуванні на системні порушення у сфері громадського харчування.

Разом із тим слід констатувати, що в Україні участь громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері громадського харчування все ще залишається недостатньо розвиненою. На практиці відсутній ефективний механізм системного громадського контролю за дотриманням стандартів безпечності харчових продуктів у закладах громадського харчування, а діяльність більшості організацій із захисту прав споживачів здебільшого зосереджується переважно на реагуванні на вже наявні скарги, а не на здійсненні постійного превентивного моніторингу.

Водночас останніми роками спостерігаються і позитивні тенденції у розвитку механізмів громадського контролю у цій сфері. Зокрема, суттєвий вплив на систему забезпечення безпечності харчових продуктів справили розвиток цифрових платформ оцінювання закладів громадського харчування та краудсорсингових сервісів, таких як Google Maps, Tripadvisor, Foursquare та інші ресурси, що дозволяють споживачам публічно оцінювати якість послуг і повідомляти про виявлені порушення. Фактично це призвело до трансформації самих споживачів на активних учасників системи моніторингу безпечності у сфері громадського харчування. Публічні відгуки, рейтинги та оцінки дедалі більше впливають на ділову репутацію закладів харчування, а тому виступають додатковим неформальним регуляторним механізмом, який стимулює суб'єктів господарювання дотримуватися встановлених стандартів.

З огляду на це перспективним напрямом розвитку адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки видається подальше законодавче закріплення форм участі громадянського суспільства у процесах публічного адміністрування у сфері громадського харчування. Зокрема, доцільним є надання громадським організаціям права ініціювати проведення перевірок закладів харчування за наявності обґрунтованих підозр щодо порушення вимог безпечності харчових продуктів, запровадження обов'язкового оприлюднення результатів перевірок контролюючих органів, а також формування змішаних консультативних або моніторингових комісій за участю представників держави та громадськості для здійснення контролю у сфері діяльності великих мережеских закладів громадського харчування.

Проведений аналіз адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування свідчить про наявність низки системних проблем та прогалин у чинному правовому регулюванні, які істотно знижують ефективність діяльності суб'єктів публічної адміністрації та негативно впливають на рівень захисту прав споживачів. Незважаючи на поступову адаптацію національного законодавства до європейських стандартів, сучасний адміністративно-правовий механізм у цій сфері характеризується відсутністю комплексного підходу до забезпечення продовольчої безпеки.

Однією з найбільш суттєвих проблем залишається відсутність базового законодавчого акта, який би комплексно визначав засади державної політики у сфері продовольчої безпеки. Саме ця прогалина значною мірою зумовлює певну хаотичність та непослідовність правового регулювання та відсутність системності у діяльності органів публічної адміністрації. Розроблений у 2011 році проект Закону України «Про продовольчу безпеку України» [17] так і не набрав чинності, а подальших комплексних спроб законодавчого врегулювання зазначеної сфери фактично не здійснювалося. У цьому контексті заслугове на підтримку позиція О. М. Кузьмічова, який наголошує, що існує нагальна потреба у реформуванні нормативного забезпечення функції забезпечення продовольчої безпеки публічної адміністрації шляхом створення профільного закону про продовольчу безпеку України. Автор підкреслює, що такий закон має чітко визначити цілі та завдання публічного адміністрування у відповідній сфері, розмежувати компетенцію і повноваження суб'єктів публічної адміністрації, закріпити механізми гарантування фізичної та економічної доступності продуктів харчування, а також визначити правові засади взаємодії публічної адміністрації та інституцій громадянського суспільства у сфері забезпечення продовольчої безпеки України. [8, с. 22].

Не менш важливою проблемою є недостатня деталізація вимог щодо впровадження системи НАССР у діяльності закладів громадського харчування. Хоча чинне законодавство встановлює обов'язок застосування відповідної системи для операторів ринку харчових продуктів, воно не враховує у повному обсязі специфіку функціонування саме сфери громадського харчування, яка суттєво відрізняється від промислового виробництва харчової продукції. Відсутність спеціалізованих методичних рекомендацій та чітких процедурних орієнтирів для різних типів закладів громадського харчування ускладнює практичну реалізацію відповідних вимог, особливо для малих та середніх суб'єктів господарювання.

Окремої уваги потребує проблема неузгодженості діяльності суб'єктів публічного адміністрування та дублювання контрольних функцій різних органів влади. Недостатня координація між Держпродспоживслужбою, органами місцевого самоврядування, іншими контролюючими органами та суб'єктами публічної адміністрації призводить до надмірного адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання та одночасно створює окремі прогалини у системі державного нагляду.

Суттєвою проблемою також залишається недостатній рівень цифровізації контрольної діяльності. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та цифрової трансформації публічного управління органи державної влади у сфері громадського харчування все ще не повною мірою використовують потенціал електронних систем моніторингу, інтегрованих баз даних, автоматизованих сервісів аналізу ризиків та цифрових механізмів контролю. У результаті значна частина процедур залишається надмірно бюрократизованою, а доступ споживачів до інформації про результати перевірок та рівень безпечності окремих закладів харчування — обмеженим.

Окремого нормативного врегулювання потребує і питання захисту вразливих категорій споживачів у сфері громадського харчування. Особливу небезпеку порушення стандартів безпечності харчових продуктів становлять для дітей у закладах освіти, пацієнтів медичних установ, осіб похилого віку у спеціалізованих закладах догляду та інших соціально вразливих груп населення. Саме тому механізми адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки повинні враховувати підвищений рівень ризиків у відповідних сферах та передбачати додаткові гарантії державного контролю.

З огляду на виявлені проблеми, ключовими напрямками вдосконалення адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування насамперед мають стати системні законодавчі та організаційні зміни. Передусім доцільним видається прийняття Закону України «Про продовольчу безпеку», який повинен комплексно визначити систему цілей, принципів та завдань державної політики у відповідній сфері, чітко розмежувати повноваження суб'єктів публічної адміністрації, закріпити механізми гарантування фізичної та економічної доступності харчових продуктів, а також визначити правові засади взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Важливо, щоб окремий розділ такого закону був присвячений особливостям адміністративно-правового регулювання саме сфери громадського харчування.

Водночас необхідним є подальше вдосконалення механізмів впровадження системи НАССР із урахуванням специфіки різних типів закладів громадського харчування — від невеликих кафе та закладів швидкого харчування до великих рестораних мереж, шкільних їдалень та

закладів соціального харчування. У цьому контексті доцільним є розроблення спеціалізованих методичних рекомендацій та законодавче закріплення диференційованого підходу до вимог системи НАССР залежно від масштабу та характеру діяльності суб'єкта господарювання.

Не менш актуальним напрямом реформування є вдосконалення системи державного контролю у сфері громадського харчування. Йдеться про необхідність чіткого розмежування повноважень органів публічного адміністрування, усунення дублювання функцій та забезпечення ефективної міжвідомчої координації. Перспективним у цьому контексті видається впровадження принципу «єдиного вікна» для проходження перевірок та взаємодії суб'єктів господарювання з контролюючими органами.

Важливим напрямом модернізації системи публічного адміністрування має стати і цифровізація контрольно-наглядової діяльності. Доцільним є створення єдиної цифрової платформи для реєстрації закладів громадського харчування, обліку результатів перевірок, моніторингу усунення порушень та формування електронних профілів ризику суб'єктів господарювання. Водночас відкритий доступ споживачів до інформації про результати державного контролю сприятиме підвищенню прозорості та формуванню додаткових стимулів для дотримання стандартів безпеки.

Подальшого вдосконалення потребує і механізм адміністративної відповідальності за порушення у сфері громадського харчування. Йдеться не лише про підвищення розмірів адміністративних штрафів, а й про впровадження ризик-орієнтованого підходу до планування перевірок, удосконалення превентивних механізмів державного контролю та законодавче закріплення можливості тимчасового припинення діяльності закладів, функціонування яких створює безпосередню загрозу життю та здоров'ю населення.

Водночас важливою складовою вдосконалення адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки має стати розвиток механізмів участі громадянського суспільства. Законодавче закріплення форм участі організацій із захисту прав споживачів у процесах моніторингу та громадського контролю, обов'язкове оприлюднення результатів перевірок, а також формування змішаних консультативних або моніторингових комісій за участю представників держави та громадськості сприятимуть підвищенню ефективності, прозорості та легітимності публічного адміністрування у сфері громадського харчування.

Таким чином, сучасний стан адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування свідчить про необхідність комплексної модернізації відповідного механізму. Лише системне поєднання ефективного законодавчого регулювання, дієвого державного контролю, сучасних цифрових інструментів та активної участі громадянського суспільства здатне забезпечити належний рівень продовольчої безпеки та гарантувати ефективне функціонування сфери громадського харчування в Україні.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування є складним багаторівневим механізмом, який поєднує нормативно-правові, організаційні, контрольно-наглядові та превентивні інструменти публічного адміністрування. У сучасних умовах продовольча безпека у сфері громадського харчування набуває особливого значення не лише як елемент економічної та соціальної політики держави, а і як складова гарантування конституційних прав людини на безпечні умови життя та охорону здоров'я.

Встановлено, що чинна система правового регулювання у зазначеній сфері характеризується розгалуженістю підзаконних нормативно-правових актів та відсутністю єдиного базового закону, який би комплексно визначав засади державної політики у сфері продовольчої безпеки. Попри поступову адаптацію національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, ефективність практичної реалізації відповідних механізмів залишається недостатньою.

У ході дослідження також встановлено, що особливого значення для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки набуває поєднання державного контролю з механізмами громадського моніторингу та участю інститутів громадянського суспільства. Сучасні цифрові сервіси, публічні механізми оцінювання закладів громадського харчування та розвиток інформаційної відкритості поступово трансформують споживачів на активних учасників системи забезпечення безпечності харчових продуктів.

Обґрунтовано, що подальше вдосконалення адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування повинно здійснюватися комплексно та охоплювати законодавчий, організаційний і технологічний напрями. Пріоритетного значення набувають прийняття спеціального закону про продовольчу безпеку, удосконалення механізмів

впровадження системи НАССР, реформування системи державного контролю, розвиток цифрових інструментів моніторингу та посилення участі громадянського суспільства у процесах публічного адміністрування.

Таким чином, ефективне забезпечення продовольчої безпеки у сфері громадського харчування можливе лише за умови формування цілісного адміністративно-правового механізму, здатного забезпечити баланс між інтересами держави, суб'єктів господарювання та споживачів, а також належний рівень захисту життя і здоров'я населення в умовах сучасних суспільних викликів.

Список використаних джерел:

1. Мельник Р. С., Мосьондз С. О. Адміністративне право України (у схемах та коментарях) : навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер ; Буква Закону, 2018. 344 с.
2. Пустовіт Ю. Ю. Аналіз поняття «адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 85. Ч. 3. С. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.12>. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315500>.
3. Зубко В. О. Публічне адміністрування в продовольчій сфері : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 220 с. URL: <https://phd.znu.edu.ua/page/Doc/2025/zubko/Zubko.pdf>.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
7. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.
8. Кузьмічов О. Закон про продовольчу безпеку України як юридична основа публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Адміністративне право і процес. 2023. № 1(40). С. 21–30. DOI: <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2023.1.02>.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24 березня 2022 р. № 2145-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.
10. Березюк С. В., Гонтарук Я. В., Ясінська Б. О. Забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2133>.
11. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 178/2002 про встановлення загальних принципів і вимог харчового права, створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів та встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпечністю харчових продуктів, від 28 січня 2002 р. № 178/2002. Офіційний вісник Європейських Співтовариств. 2002. L 31. С. 1–24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-02#Text.
12. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.
13. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
14. Codex Alimentarius : international food standards / Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), World Health Organization (WHO). URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/international-affairs/international-standards/codex-alimentarius_en.
15. Курман Т. В. Актуальні питання правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах агроєкоциду. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 292–298. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.52>.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 7 грудня 1984 р. № 8073-X / Верховна Рада Української РСР. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n2>.
17. Проект Закону про продовольчу безпеку України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01G>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025